

תפילת ערבית

"ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא" (בראשית כח, יא)

תפילות אבות תקנום או כנגד קרבנות

איתא בגמ' בברכות (כו, ב) בזה"ל איתמר רבי יוסי ברבי חנינא אמר תפילות אבות תקנום, רבי יהושע בן לוי אמר תפילות כנגד תמידין תקנום. תניא כוותיה דר"י בר"ח אברהם תיקן תפילת שחרית, שנאמר "וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם", ואין עמידה אלא תפילה שנאמר "ויעמד פינחס ויפלל". יצחק תיקן תפילת מנחה שנאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב", ואין שיחה אלא תפילה שנאמר "תפילה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפך שיחו". יעקב תיקן תפילת ערבית שנאמר "ויפגע במקום וילן שם", ואין פגיעה אלא תפילה שנאמר "ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפילה ואל תפגע ביי". ותניא כוותיה דריב"ל מפני מה אמרו תפילת השחר עד חצות, שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד חצות ... ומפני מה אמרו תפילת המנחה עד הערב, שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד הערב ... ומפני מה אמרו תפילת הערב אין לה קבע, שהרי אברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב קרבים והולכים כל הלילה. ומסיק לעולם אימא לך תפילות אבות תקנום ואסמכינהו רבנן אקרבנות, דאי לא תימא הכי תפילת מוסף לריב"ח מאן תקנה אלא תפילות אבות תקנום ואסמכינהו רבנן אקרבנות, עכ"ל.

תפילת ערבית מוקדמת

והקשו בתוס', דבגמ' בחולין (צא, ב) דרשו עה"פ "וילך חרנה" - כי מטי לחרן בעי למיהדר, אמר אפשר שעברתי במקום וכו', אלמא דהתפלל ערבית ביום דהא התפלל כבר והוי דעתיה למיהדר, ומאי דך תקשי ממתניתין דקאמר דזמן תפילה הוא בצאת הכוכבים ולא קודם לכן. ויישבו תוס' דלפי מה שפירשו לעיל (ברכות ב, א) לק"מ דהא קי"ל כר' יהודה דאמר עד פלג המנחה, ומסיימים תוס' בזה"ל ויפה מנהג שלנו דאדרבה טוב להתפלל מבעוד יום קצת.

תפילת ערבית רשות

עוד אמרו (שם כז, ב) בזה"ל תפילת הערב אין לה קבע, מאי אין לה קבע, אילימא דאי בעי מצלי כוליה לילא ליתני תפילת הערב כל הלילה, אלא מאי אין לה קבע כמאן דאמר תפילת ערבית רשות. דאמר רב יהודה אמר שמואל תפילת ערבית רבן גמליאל אומר חובה רבי יהושע אומר רשות, אמר אביי הלכה כדברי האומר חובה ורבא אמר הלכה כדברי האומר רשות, עכ"ל. ופירש"י (שבת ט, ב) דטעמא דהויא רשות מפני שהיא כנגד הקטר חלבים ואימורים, שאין מעכבין כפרתן.

ולפי"ז כתב הנצי"ב (העמק שאלה שאילתא ח) דדווקא למ"ד תפילות כנגד קרבנות תיקנום אמרינן דתפילת ערבית רשות, אך למ"ד אבות תקנום הוי חובה.

והוסיף הנצי"ב דמה"ט נקט הרמב"ם (תפילה א, ה - ו) דתפילות כנגד קרבנות תיקנום, משום דפסקינן בגמ' דתפילת ערבית רשות, וז"ל כן תקנו שיהא מנין התפילות כמנין הקרבנות, שתי תפילות בכל יום כנגד שני תמידין וכל יום שיש קרבן מוסף תקנו בו תפילה שלישית כנגד קרבן מוסף, ותפילה שהיא כנגד תמיד של בקר היא הנקראת תפילת השחר, ותפילה שכנגד תמיד של בין הערבים היא הנקראת תפילת מנחה ותפילה שכנגד המוספין היא נקראת תפילת המוספין. וכן התקינו שיהא אדם מתפלל תפילה אחת בלילה שהרי איברי תמיד של בין הערבים מתעכלין והולכין כל הלילה שנאמר היא העולה וגו'. ואין תפילת ערבית חובה כתפילת שחרית ומנחה, ואעפ"כ נהגו כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל ערבית וקבלוה עליהם כתפילת חובה, עכ"ל.

אינו רשות גמור

והנה בעיקר הא דמסקינן דתפילת ערבית רשות, הקשו בתוס' (שם כו, א) מהא דתנן טעה ולא התפלל ערבית מתפלל בשחרית שתיים. ואי נימא דתפילת ערבית אינה אלא רשות אמאי בעי השלמה.

ועוד הקשו, דאמר לקמן (ל, ב) טעה ולא התפלל יעלה ויבוא בלילה אין מחזירים אותו משום דאין מקדשין את החדש בלילה, ולמה ליה האי טעמא תיפוק ליה דתפילת ערבית רשות.

וכתבו תוס', דהא דאמרינן דתפילת ערבית רשות היינו לגבי מצוה אחרת שהיא עוברת דאמרינן תדחה תפילת ערבית מפניה, אך וודאי דלחינם אין לו לבטלה.

קבלו עליהם חובה

אכן לפמש"כ הרמב"ם הנ"ל דקיבלו עליהם כחובה לא קשה מידי קושיית תוס', דמשו"ה בעי השלמה יען וקיבלו עליהם כחובה. כמו כן, מבואר היטב הא דהשוכח בתפילת ערבית יעלה ויבא אינו חוזר משום דאין מקדשין את החדש בלילה, ולא אמרו משום דהוי רשות, יען וקיבלו עליהם כחובה.

ואמנם לדעת הרמב"ם קבלו עליהם כחובה, עם זאת אין זה כחובה ממש לכל דיניו, שכן לענין דיני תפילת נדבה חשיב כרשות, וז"ל הרמב"ם (תפילה י, ו) מי שנסתפק לו אם התפלל אם לא התפלל אינו חוזר ומתפלל אלא אם כן מתפלל תפילה זו על דעת שהיא נדבה, שאם רצה יחיד להתפלל כל היום תפילת נדבה יתפלל, מי שהיה עומד בתפילה ונזכר שכבר התפלל פוסק ואפילו באמצע ברכה, **ואם היתה תפילת ערבית אינו פוסק שלא התפלל אותה מתחילה אלא על דעת שאינה חובה, עכ"ל.**

אכן כבר כתב הראב"ד על דבריו וז"ל אין כאן נחת רוח, עכ"ל. וביאר כוונתו בכס"מ דס"ל דכיוון שתפילת ערבית קבלוה כחובה אם כן לכל דיניו הוי חובה ולכן הרי שפוסק באמצע הברכה.

והגר"ח כתב לבאר דעת הרמב"ם, דהא דחובה ונדבה לא מצטרפי היינו משום דחלוקין הם בחפצא דידהו, דזוהי תפילת חובה וזוהי תפילת נדבה. ותפילת ערבית דין רשות ונדבה עלה, והא דקבעוה לחובה היינו דקבעו חובה על עצמן להתפלל תפילת רשות ונדבה, ולעולם התפילה גופה הויא נדבה ורשות, כיון דסוף סוף בעיקר תקנת וחובת תפילה אינה אלא רשות ונדבה. ולכן שפיר פסק הרמב"ם דערבית הואיל ויסודה היא רשות ונדבה שפיר מצטרפת עם תפילת הנדבה, כיון דחד מינא נינהו, ומשו"ה שאר תפילות דהויין חובה בעיקר מילתייהו הויין תרי מיני ולא מצטרפי עם נדבה.

תפילת ערבית קודם זמנה

כתב הרמב"ם (תפילה ג, ז) וז"ל המתפלל תפילה קודם זמנה לא יצא ידי חובתו וחוזר ומתפלל אותה בזמנה, ויש לו להתפלל תפילת ערבית של לילי שבת בערב שבת קודם שתשקע החמה, וכן יתפלל ערבית של מוצאי שבת בשבת לפי שתפילת ערבית רשות אין מדקדקין בזמנה, ובלבד שיקרא ק"ש בזמנה אחר צאת הכוכבים.

והשיג עליו הראב"ד, דאין ראוי לעשות כן אלא לצורך שעה, דהא בעינן לסמוך גאולה לתפילה.

והנה מקור דברי הרמב"ם הוא בגמ' בברכות (כו, ב) דרב צלי של שבת בע"ש, ורבי יאשיה מצלי של מוצאי שבת בשבת. ובתוס' (שם, ב, א) הוכיחו מזה דק"ש של ביהכ"נ מוקדם עיקר, וז"ל ואנו שמתפללין ערבית מבעוד יום סבירא לן כהני תנאי דגמרא דאמרי משעה שקדש היום וגם משעה שבני אדם נכנסים להסב דהיינו סעודת ע"ש, והיא הייתה מבעוד יום ומאותה שעה הוי זמן תפילה, **דמסתמא גם היה קורא קריאת שמע, עכ"ל.**

ולשיטתם לק"מ קושיית הראב"ד הנ"ל דאין ראוי לעשות כן אלא בשעת הדחק בשביל לסמוך גאולה לתפילה, דאכן היה סומך גאולה לתפילה והיה קורא ק"ש. אכן בדברי הרמב"ם אין לפרש כן, דהא כתב להדיא דעליו לקרוא אחרי כן ק"ש.

והיה מקום לבאר בדעת הרמב"ם דס"ל כמש"כ בתלמידי ר"י דהא דרב לא חייש לסמיכת גאולה לתפילה, שבוודאי לא קרא ק"ש וברכותיה אלא בזמנה אחר צאה"כ, היינו משום שעשה כן למצוה כדי לקבל עליו שבת מבעוד יום. ורב יאשיה שהתפלל דמוצ"ש בשבת, צ"ל כמש"כ התוס' שהיה זה לצורך מצוה.

אולם בקה"י דחה זאת, דברמב"ם לא נזכר כלל דשרי לעשות כן דווקא במקום מצוה, ומשמע דפליג אתלמידי ר"י, וא"כ הדרא קושיית הראב"ד לדוכתה.

גדר סמיכת גאולה לתפילה

וכתב בקה"י לבאר בדעת הרמב"ם, דבהכרח ליכא חובת סמיכת גאולה לתפילה אלא בזמן דשייכא אמירת גאולה, ולכן אם התפלל מבעוד יום דאין זה זמן אמירת גאולה, אין כלל חיוב לסמוך גאולה לתפילה. והביא ראיה לכך, מהא דלא נאמרה הלכה לסמוך גאולה לתפילה בתפילת מנחה.

אלא שהעיר דלכאורה הדבר תלוי בהבנת עיקר דינא דסמיכת גאולה לתפילה, דהנה יש לחקור האם זהו דין בתפילה, היינו דהיכא דמקדימין גאולה לתפילה הרי שהתפילה מעולה טפי, או שמא זהו דין בגאולה, דכל היכא דהזכיר ברכת הגאולה מחוייב תיכף להסמיך לכך תפילה.

דאי נימא דזהו דין בגאולה א"כ במנחה ליכא גאולה ולכן אין כלל צורך להסמיך לתפילה, אך אי נימא דזהו דין בתפילה אם כן שפיר היה לנו להסמיך גאולה לתפילה אף במנחה, ובהכרח דהא דאין סומכין משום דאין זה זמן גאולה.

ובעיקר החקירה כתב הקה"י דיש להביא סמך לדבר ממש"כ תלמידי ר"י (ברכות א, ב) דהרוצה להחמיר על עצמו לצאת ידי ק"ש בזמנה ולסמוך גאולה לתפילה, שיקרא בבית הכנסת ק"ש והברכות בלא חתימה ופתיחה ויתפלל עם הצבור, ואותה התפילה יתפלל על שם נדבה (י"ג חובה) שהרי אברים ופדרים של עולת נדבה נמי קרביין כל הלילה, ואח"כ בביתו יקרא ק"ש אחר יציאת הכוכבים בברכותיה בפתיחות וחתימות ויתפלל לשם חובה (י"ג נדבה), ובוזה יהיה הכל מתוקן שאותה שבבית הכנסת תהיה לעמוד בתפילה מתוך ד"ת, ויקרא ק"ש בעונתה ויסמוך גאולה לתפילה, ומה שמתפלל אותה הברכה כדי לסמוך גאולה לתפילה הוי כמו שמחדש דבר בתפילתו וא"צ לחדש בה דבר אחר, עכ"ד.

וכתב בקה"י, דהעיקר כאותם הגורסים דהתפילה השניה הויא נדבה, שכן בדבריו מבואר דלא בעי לחדש מאומה בתפילתו הראשונה, והא בתפילת נדבה בעי חידוש. עכ"פ מבואר בדברי רבינו יונה שמשום שסומך גאולה לתפילה נחשב כמו שחידש בו דבר, ואי איתא דמעלת סמיכות גאולה לתפילה אינה אלא מעלה בגאולה, אין בזה כלל חידוש בתפילה.

סמיכת גאולה לתפילה בערבית

עוד הוכיח כדבריו, דהנה איתא בברכות (ד, ב) בזה"ל אמר רבי יוחנן איזהו בן העוה"ב זה הסומך גאולה לתפילה של ערבית, עכ"ל.

וכתבו בתוס' וז"ל דאנו שאומרים יראו עינינו ופסוקים אחרים אחר השכיבנו, הואיל ותקינו להו רבנן ה"ל כגאולה אריכתא, דתקינו לומר זה שבתוך כך יתפלל חברו גם הוא ולא ילך מבהכ"נ עד שיגמור כל אחד תפילתו. וגם יש באותם פסוקים י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות דשמנה עשרה, ואגב שתקנו לומר אותם פסוקים תקנו לומר חתימה של יראו עינינו.

והוסיפו, ומיהו בסדר רב עמרם פי' מה שאנו אומרים קדיש בין גאולה לתפילת ערבית לאשמועינן דלא בעינן מסמך גאולה דערבית לתפילה, משום דתפילת ערבית רשות.

אך התוס' תמהו עליו, דא"כ נמצא דר' יוחנן דס"ל תפילת ערבית חובה פליג אדרב דס"ל תפילת ערבית רשות, וקי"ל רב ור"י הלכה כר"י.

ולכן כתבו דנכון להחמיר ולהיזהר מלספר בינתיים. אלא דא"כ קשיא הלכתא אהלכתא, דקיימא לן תפילת ערבית רשות, והכא פסקינן כר"י, ובהכרח דאפילו אי סובר ר"י כרב דאמר רשות היא מכל מקום מיחייב לסמוך.

וביאר הנצי"ב (משיב דבר, יב) דהגם דלמאי דקיי"ל תפילת ערבית רשות, ליכא חובה להתפלל תפילת ערבית, מ"מ אדם הבא להתפלל עליו להתפלל כדבעי ולהסמיך גאולה לתפילה.

אכן העיר על כך בקה"י, דתינח אי נימא דסמיכת גאולה לתפילה הוא דין בתפילה אתי שפיר, דאנו אומרים שמאחר וסוף סוף מתפלל א"כ שיתפלל כדבעי, ומאחר ואיכא מעלה בתפילה שתהא תיכף אחר הגאולה עליו להקפיד ולהסמיך גאולה. אך אי נימא דזהו דין בגאולה, א"כ בתפילת ערבית ע"כ דליכא חיוב להסמיך גאולה לתפילה, דהא תפילת ערבית רשות, וא"כ מה בכך שברצונו להתפלל.

תפילה בישיבה

אך טען הקה"י דמאי דחזינן לא כך, דהנה בגמ' (שם ל, א) איתא בזה"ל מרימר ומר זוטרא הוו מכנפי בי עשרה בשבתא דרגלא ומצלו והדר נפקי לפרקא, רב אשי מצלי בהדי צבורא ביחיד מיושב, כי הוה אתי לביתיה הדר ומצלי מעומד, עכ"ל.

וכתב הרא"ש דעיקר התפילה הייתה במעומד, משום דאינו יוצא ידי"ח כשמתפלל בישיבה, וכן נפסק בשו"ע (או"ח צד, ט) וז"ל מי שהוכרח להתפלל מיושב, כשיוכל צריך לחזור ולהתפלל מעומד, ואינו צריך להוסיף בה דבר, עכ"ל. והיינו דלדעתו אין זו תפילת נדבה.

אכן המג"א (סקי"א) כתב דמה שהיה מתפלל רב אשי שנית היה זה בתורת נדבה. ותמה עליו הגרע"א דיש לסתור זאת למאי דפסקינן לקמן (קז, א) דבשבת אינו יכול להתפלל נדבה, דהא הך עובדא בשבתא דריגלא הוה.

ואי נימא דס"ל להרא"ש דבאמת לא יצא ידי"ח כשהתפלל מיושב, ומה שהתפלל מיושב אין זה אלא כדי לסמוך גאולה לתפילה, א"כ חזינן דאין זה דין בתפילה, דמשו"ה אינו יוצא ידי"ח תפילה.

השכיבנו כגאולה אריכתא

והנה כתבו התוס' דברכת השכיבנו אינה מהווה כהפסק בין גאולה לתפילה וז"ל הואיל ותקינן להו רבנן ה"ל כגאולה אריכתא, עכ"ל. ובדומה להא דבתפילת שחרית תקנו להפסיק בה' שפתי תפתח, ומפרשינן משום דהוי כתפילה אריכתא.

ובב"י (או"ח, רלו) כתב בשם ה"ר יונה דהא דהשכיבנו כגאולה אריכתא דמיא משום שכשעבר השם לנגוף את מצרים היו מפחדים ומתפללים לשם יתברך שיקיים דברו שלא יתן המשחית לבוא אל בתיהם לנגוף, וכנגד אותה תפילה תיקנו לומר השכיבנו, הילכך מעין גאולה הוי.

יראו עינינו

כתב הטור (או"ח, רלו) וז"ל ומה שנוהגין להפסיק בפסוקים ויראו עינינו וקדיש, לפי שבימים ראשונים היו בתי כנסיות שלהם בשדות והיו יראים להתאחר שם עד זמן תפילת ערבית, ותיקנו לומר פסוקים אלו שיש בהם י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות שיש בתפילת ערבית, ונפטרין בקדיש. ועתה שחזרו להתפלל ערבית בבתי כנסיות לא נתבטל מנהג הראשון, ומ"מ אין להפסיק בדברים אחרים. ויש מן הגדולים שנהגו שלא לאמרם. כתב רב נטרונאי מדברי חכמים אין אומרים בערב אלא שתיים לפניו ושתיים לאחריה, וכיון שהלכה כרב דאמר תפילת ערבית רשות תיקנו האחרונים שאחר שאמר שומר את עמו ישראל לעד שאומר פסוקים שיש בהם זמירות ושבח ולומר אחריהם ברכה ומפסיק בקדיש כלומר אסתיים תפילה הרוצה לצאת, עכ"ל.

וכתב בב"י וז"ל התוס' כתבו שאנו שאומרים יראו עינינו ופסוקים אחרים אחר השכיבנו, הואיל ותקינן להו רבנן הוה להו גאולה אריכתא, דתיקנו לומר זה שבתוך כך יתפלל חבירו גם הוא ולא ילך מבית הכנסת עד שיגמור כל

אחד תפילתו. וגם יש באותם פסוקים שמונה עשרה הזכרות כנגד שמונה עשרה ברכות, ואגב שתיקנו לומר אותם פסוקים תקנו לומר חתימה של יראו עינינו, עכ"ל.

שיטת הגר"א

כידוע מנהג א"י ומנהג בני ספרד שלא להזכיר יראו עינינו, והובא במעשה רב (פסוקי דזמרה וק"ש ותפילה, סז) שכך היה דעת הגר"א, וז"ל ברוך ה' לעולם אמן ואמן מדלג אם צריך לכך כדי להתפלל עם הצבור, ואינו אומר אחר התפילה כלל. והוא עצמו לא היה אומר כלל לא ברוך ה' כו', ולא ושמרו בשבת כדי לסמוך גאולה לתפילה, אבל הצבור שאצלו והש"ץ היו אומרים עכ"ל.

וצ"ע אם חוששין שבאמירת יראו עינינו יש הפסק בין גאולה לתפילה, איך אומרים קדיש.

ושו"מ בערוה"ש (או"ח, רלו) שכתב דהיות ועיקר הקדיש הינו בדבר הגאולה העתידה, שבמלאות הארץ דעה את ה' יתגדל ויתקדש שמו יתברך, ובפרט לאותם הנוהגים להזכיר ויצמה פורקניה ויקרב משיחיה דזהו עיקר הגאולה, ולכן אף בני ספרד ודעימים שאינם אומרים פסוקים אלו, מ"מ הלא הם אומרים קדיש, והא דאין חסרון במה שאין סומכין גאולה לתפילה, משום דהקדיש הוי עיקר הגאולה. ואע"פ שמתחילה מה שנתקן הקדיש הוא בשביל פסוקים אלו, דהא בשחרית ליכא קדיש אחר גאל ישראל. וא"כ לכאורה בני ספרד שלא נהגו בפסוקים אלו אם כן לא היה להם לומר אף קדיש, ומ"מ מפני קדושת הקדיש ועקב היותו עיקר הגאולה הותירו בני ספרד את הקדיש קודם התפילה.

[ויעוי"ש שתמה על הרמב"ם, שבפ"א מק"ש וסופ"ז מתפילה לא הזכיר אלא שתי ברכות אחר ק"ש, ואילו בסדר התפילה הזכיר כל הפסוקים ויראו עינינו, ולא הזכיר מאין באה תקנה זו, ומהקדיש לא הזכיר מאומה].

והוסיף, דמה"ט בשבתות וימים טובים לא נהגו לומר פסוקים אלו, מפני שאין מתפללים י"ח ברכות, וכן בשבתות לא היו יראים כל כך משום דשבת גופה היא שומרת ישראל, וכן מפני שהיו מקדימים בשבתות זמן תפילה מבעוד יום לא היו יראים הכל להישאר שם. ואף על פי שברכת מעין שבע תקנו מפני המזיקים (רסח, ח) מ"מ בזה לא חששו, ואדרבה חששו לטרחא דציבורא. ומ"מ הקדיש נשאר כבחול מפני הטעם שבארנו, שהקדיש הוי עיקר הגאולה. והפסוקים שאומרים בשבת ושמרו, וביו"ט וידבר משה, ובר"ה תקעו, וביו"כ כי ביום הזה, לא ידענו מתי נתקנו, עכ"ל.

סמיכות גאולה לתפילה או תפילה בציבור

עוד כתב הב"י, דהנכנס לבית הכנסת ומצא ציבור שקראו את שמע ורוצים לעמוד בתפילה יתפלל עמהם ואח"כ יקרא את שמע עם ברכותיה, ואע"פ שאינו סומך גאולה לתפילה, מוטב שיתפלל עם הציבור ולא יסמוך, משיסמוך ויתפלל ביחיד. ולא מיבעיא לדעת רב עמרם ורב נטרונאי (דס"ל דאין חיוב כלל לסמוך גאולה לתפילה בערבית), אלא אפילו לדעת התוספות והרא"ש שכתבו דאין להפסיק בין גאולה לתפילה בדברים אחרים כדי להתפלל עם הציבור שפיר דמי.

והביא ראיה לכך, מתשובת רבינו האי (אוצה"ג ברכות כז, ב) כפי שהובא בפסקי הרא"ש (פ"א, א), וז"ל באר"י עושים כן מתפללין של ערבית ואח"כ קורין את שמע בזמנה, ולא איכפת להו למיסמך גאולה של ערבית לתפילה של ערבית, הרי לך דקר"ש בזמנה דהיינו בצאת הכוכבים עדיף ממיסמך גאולה לתפילה היכא דלא אפשר לצלויי. וא"כ אף אנו נאמר דתפילה עם הציבור עדיפא ממיסמך גאולה לתפילה, ואע"ג דבתפילת שחרית לא אמרינן הכי בתפילת ערבית דרשות היא מדינא לא חיישינן לסמיכת גאולה כולי האי. וכן כתב הרשב"א (ברכות ב, א) וז"ל ומה שהקשה רבינו תם מדקיימא לן כרבי יוחנן דאמר שצריך לסמוך גאולה לתפילה, אה"נ מדינא הכי הוי כשמתפלל שלא בבית הכנסת, א"נ כשהגיע זמן המקרא קודם שיתפלל תפילת הערב, הא לאו הכי מתפלל עם הציבור משום דתפילת הרבים עדיפא מסמיכת גאולה לתפילה של ערבית שהיא אינה חובה אלא רשות, עכ"ל.

וכן פסק בשו"ע (או"ח רלו, ג) דהנכנס לבית הכנסת ומצא צבור שקראו ק"ש ורוצים לעמוד בתפילה, יתפלל עמהם ואחר כך יקרא ק"ש עם ברכותיה. וכתב במשנ"ב (ס"ק יב) וז"ל משום דתפילת הצבור עדיפא ממסמך גאולה לתפילה דערבית, אבל כ"ז דוקא כשהוא משער שלא יוכל להשיג אח"כ מנין להתפלל עמהם, דאל"ה אין לו לבטל מצות סמיכת גאולה לתפילה, עכ"ל.

[ולפי"ז נמצא דאדם הנכנס להתפלל בשטיבל, ורואה שהתחילו להתפלל שמו"ע, אין לו כלל היתר להתחיל עמהם, ובכך להפסיד סמיכת גאולה לתפילה, שהרי אילו ימתין זמן מה בוודאי יחלו מנין חדש, ואמנם תפילה בציבור עדיפא מסמיכות גאולה לתפילה דערבית, אך לא מצינו שמיעוט סבלנות להמתין למנין הבא, עדיפא מלסמוך גאולה לתפילה].

הכרזה בין גאולה לתפילה

עוד הביא הב"י בשם הרשב"א בתשובה (א, רצג) דמה שמכריז השליח ציבור בין קדיש לתפילת ערבית ואומר דראש חדש אין מוחין בידו, משום שאין זה הפסק מאחר והוא צורך תפילה, דומיא דטול ברוך (ברכות מ, א).

וכן הביא בשו"ע (או"ח רלו, ב) וז"ל אין לספר בין גאולה דערבית לתפילה, ואף הנוהגין לומר י"ח פסוקים ויראו עינינו, אין להפסיק בין יראו עינינו לתפילה. ומיהו מה שמכריז ש"צ ראש חדש בין קדיש לתפילת ערבית לא הוי הפסק, כיון שהוא צורך התפילה. וכן יכול לומר ברכו להוציא מי שלא שמע, ולא הוי הפסק, עכ"ל.

וכתב במשנ"ב בלאו דוקא לקרוא ולהכריז שהוא ר"ח דהוא דאורייתא, או להכריז טל ומטר שאם יטעו עליהם לחזור, אלא אף להכריז על הנסים שפיר דמי, והגם שאם יטעו אינם צריכים לחזור, מ"מ הלא יש בכך צורך תפילה.

ויש לערר דלפי"ז אין צורך במה שיש הנוהגים לדפוק על הסטנדרים כדי שיזכרו שהוא ר"ח וכדומה, ומוטב היה אם אדם אחד היה מכריז יעלה ויבא ותו לא.

סמיכת גאולה לתפילה בשבת

כתב הרמ"א (או"ח קיא, א) וז"ל י"א הא דצריך לסמוך גאולה לתפילה, היינו דוקא בחול או ביו"ט אבל בשבת אין צריך. (פי' דטעמא דבעינן למסמך גאולה לתפילה, משום דכתיב יענך ה' ביום צרה (תהילים כ, א), וסמך ליה יהיו לרצון אמרי פי וגו' וגואלי (תהילים יט, טו), ושבת לאו זמן צרה. ולענ"ד נראה דמשא"כ בי"ט, משום שהם ימי הדין כדתנן במשנה (ר"ה פ"א מ"ב) בפסח על התבואה וכו'). וטוב להחמיר אם לא במקום שצריך לכך, עכ"ל.

וכתב במשנ"ב (קיא, ט) דמותר לענות אמן יהא שמייה רבא, וקדושה וברכו בין גאולה לתפילה דשבת אף בשחרית. והוסיף בביאור"ל דאמנם כתב השע"ת דלמאי דמסיק השאג"א להלכה כדעת הב"י דאין לחלק לענין סמיכת גאולה לתפילה בין שבת לחול, א"כ תו אין להקל בזה, מ"מ אין להחמיר בזה היות ואף בחול יש מקילין בעניות אלו בין גאולה לתפילה, ולכן יש לסמוך על כך עכ"פ לענין שבת.

והגרע"א (בחי'דושיו) הסתפק מה הדין אדם שמצא צבור בשבת שכבר קראו ק"ש ועומדין להתפלל, האם מותר לו להתחיל ולהתפלל עמהם. וקצת פלא שלא הביא דהלחם חמודות והאליה רבא כתבו בפירוש להקל בזה אף לדברי הרמ"א. וחזינן דס"ל להגרע"א דאף לדברי הרמ"א אפשר דסמיכת גאולה לתפילה דשבת שחרית חמירא מערבית דחול, ולדבריו גם במקרה של השע"ת אולי יש להחמיר, ובאמת אין המנהג להקל בזה.

ובפסקי תשובות (או"ח קיא) כתב דיתכן נ"מ בזה, לענין סמיכת גאולה לתפילה בשבת, דמי שהחל באמירת כי שם ה' אקרא בשחרית וערבית, שביום חול נחלקו הדעות האם יסיים הבו גודל וגו', או שמא יפסיק מיד ויאמר ה' שפתי תפתח וכו', ובשבת דענין סמיכת גאולה לתפילה קיל טפי, שפיר יוכל לסיים את שהתחיל.